

Koperníkovská revoluce ve vědě: Země se stala zrnkem prachu. Anthroposofie znovu poznává ducha ve vesmíru. Nové myšlení a nové chtění. „Filosofie svobody.“ Prožitek probouzení. Vůle v myšlení. Zastoupení anthroposofie na autoritě nebo na přesvědčení. Nedorozumění a konflikty kvůli nesprávnému vývoji ve Společnosti. Tři fáze anthroposofické práce 1902-09, 1910-17, 1918-23 a jejich obsah. Krize ve třetí fázi následkem zakládání nových svazů apod. Neplodná polemika, neprovedené programy. Společnost musí být nositelkou anthroposofické práce.

Stuttgart 6. února 1923

Rudolf Steiner

Vzhledem k jednání, která se tu teď vedou ohledně jakési reorganizace anthroposofické společnosti, chtěl bych dnes svou přednášku zařídít tak, že možná mnohemu bude prospěšné, aby si utvořil v těchto rozhodných dnech nezávislý úsudek. Rád bych proto dnes mluvil především poměrně souvisleji a stručněji, než jinak mluvívám na anthroposofické půdě k tomu, co bych chtěl nazvat třetí fází naší anthroposofické práce. A pak bych vám chtěl právě k udanému účelu dneska večer něco říci o třech fázích našeho anthroposofického hnutí.

Velmi často dnes slýcháváme, že se poukazuje na onen velký obrat, který udělal západní duchovní život, když Koperník přetvořil starý obraz nebe na novější. A má-li se pak vyjádřit, co to znamená, tak se o tom mluví asi tak, že se říká: Ve starší době se člověk díval na Zemi především jako na oblast svého poznání a udělal ji hlavním předmětem svého poznávacího pozorování a obsah celého nebeského prostoru nechal kroužit kolem Země. V novější době se jiná nebeská tělesa jistým způsobem rozšířila pro lidský pohled daleko za svou oblast, která se jim dříve přiřkla, že se Země stala jakýmsi zrnkem prachu ve vesmíru a člověk se cítí na Zemi bezvýznamně vůči celku vesmíru mezi tisíci a tisíci světy, právě jako na zrnku prachu tohoto vesmíru. Dnes však se musí - dovolíte mi skicovitě líčení, neboť tím chci jaksí charakterizovat jen charakter třetí fáze našeho anthroposofického hnutí - už i poukázat na to, že člověk tím, že na jedné straně udělal ve svém pozorování ze Země zrno prachu ve vesmíru, ztratil na druhé straně možnost vytvářet si o ostatním vesmíru ještě poznávací úsudky kromě těch, které si představují tento vesmír podle pojmů fyziky, nejvýše ještě v novější době podle pojmů chemie. K tomu především, co nad to přesahuje, k pozorování, které se dívá na oduševnění, na produchovnění vesmíru, k tomu se dnes nepřihlíží - a to je přece u celkového postoje našeho moderního poznání přirozené. Ztrácí se možnost nějak to, co člověk označuje jako své duševno, jako své duchovno, uvést do nějaké souvislosti s tím, co nám svítí z hvězd, z vesmíru. Anthroposofie - můžete to zjistit z náznakových skic mé „Tajné vědy v obryse“ - chce opět vidět do produ- ševnění a produchovnění celého vesmíru, do souvislosti lidské myšlenky se světovými myšlenkami, do souvislosti lidské duše s jinými světovými dušemi, do souvislosti lidského ducha s jinými světovými duchy, do tvůrčí duchovnosti vesmíru vůbec. Anthroposofie tedy chce opět přivést možnost poznat ducha ve vesmíru. Tím, že anthroposofie o to usiluje, setkává se na své cestě se silnou překážkou; t uto silnou překážku bych chtěl zcela nezaujatě charakterizovat. Vystupují lidé, kteří právem, plným právem anthroposofii s nadšením zvěstují. Zdůrazňují však při tom, že při tomto zvěstování podávají nauku, která jejich zkušenosti není zatím přístupná, kterou hájí jako nauku, která je přístupná jen duchovnímu badateli jako takovému. Tím se dochází ke konfliktu s duchovním pojetím dnešní civilizace. Dnešní civilizace vyčítá člověku, když přece s určitou autoritou zastupuje nějaký světový názor. Tato výčitka by však odpadla, kdyby se někdy sem a tam důkladně uznalo, že výsledky duchovního bádání, jak jsou v anthroposofii myšleny, se sice musí najít metodami, které si musí jednotlivec osvojit různými cestami, že však tyto výsledky mohou být také uznány skutečně nezaujatým lidským rozumem, když už tu jednou jsou. To však, co by se mohlo najít na

společné půdě skutečně nezaujatého lidského rozumu, to vždy přece jen nepovede k něčemu plodnému, když právě na půdě anthroposofie nevystupuje ještě něco jako jakýsi jiný postoj než je ten, který zastávají mnozí z těch, kteří anthroposofii také dnes zvěstují. Jde při tom o následující.

Chtěl bych odkázat na svou knihu „Filosofie svobody“, která pře- i e byla předána veřejnosti před třemi desetiletími. A rád bych upozornil na to, že už v této knize jsem poukázal na zvláštní způsob myšlení, který je jiný než ty, které se dnes obvykle připouštějí. Když se dnes mluví o myšlení, právě když se v rozhodujících kruzích mluví o myšlení, pak se s tímto pojmem myšlení spojuje jistá pasivita v postoji lidského ducha. Předáváme je jako lidského ducha vnějšmu pozorování, pozorujeme nebo experimentujeme, a spojujeme pozorování s lidským myšlením; dostáváme se při tom k přírodním zákonům, přeme se možná také o platnosti těchto přírodních zákonů, o jejich metafyzickém nebo pouze fyzickém významu. Ale něco jiného je mít tyto myšlenky, které si tak děláme o přírodě, nebo si opravdu ujasnit to, jak se jako člověk chováme k těmto myšlenkám, které si tvoříme o přírodě, které si, tak jak si je dnes o přírodě tvoříme, teprve můžeme tvořit v nejnovější době. Myšlenky o přírodě starší doby totiž ještě 13., 12., 11. pokřesťanského století - byly právě ve vztahu k lidskému duševnímu postoji úplně jiné. Myslit znamená pro dnešního člověka pasivně sledovat jevy a vytvářet si představy o jejich pravidelnosti nebo nepravidelnosti. Necháváme jaksi vystupovat myšlenky na jevech, necháváme je být pasivně přítomné v lidské duši. Naproti tomu jsem ve své „Filosofii svobody“ zdůraznil aktivní prvek v lidském myšlení, zdůraznil jsem, jak vůle zasahuje do myšlenkového prvku, jak si můžeme uvědomit vlastní vnitřní činnost v tak zvaném čistém myšlení, když jsem zároveň ukázal, že z tohoto čistého myšlení vyplývá všechno to, co ve skutečnosti mohou být morální impulzy. Takže jsem se pokusil ukázat zásah vůle do pasivního myšlenkového světa, tím probuzení pasivního myšlenkového světa pro něco, co člověk koná vnitřně, aktivně.

Jaký způsob čtení se předpokládá u této filosofie svobody? - U této „Filosofie svobody“ se předpokládalo, že čtenář při čtení knihy prodělává jakýsi vnitřní zážitek, který můžeme skutečně vnějškově srovnat s probuzením, které prožíváme časné ráno, když přecházíme ze spánku do bdělého stavu. Měli bychom se cítit takto: v pasivním myšlení jsem vůči světu přece jen spal na vyšším stupni, teď se probouzím - tak jak ráno, když se probouzíme, víme: ležel jsi pasivně v posteli, oddal ses průběhu přírodního dění ve svém těle, teď začínáš být vnitřně činný, spojuješ teď činnost smyslů s tím, co se venku děje ve znějícím barevném světě, spojuješ teď činnost svého vlastního těla se svými záměry. - Tato chvíle přechodu od pouhého trpného vnímání k činnosti, to je to, co na vyšším stupni by se mělo v člověku vynořit podobně při čtení „Filosofie svobody“. Měl by si jaksi říci: Ano, dosud jsem myslel, ale toto myšlení vlastně spočívalo v tom, že jsem v sobě nechal proudit myšlenky, oddával jsem se proudu myšlení, proudu myšlenek. Teď začínám spojovat kousek po kousku svou vnitřní činnost s myšlenkami; teď je to s myšlenkami tak, jako když se ráno probouzím a činnost svých smyslů spojuji se světem barev a tónů nebo činnost svého organismu spojuji se svou vůlí. Tím však, že člověk má takový zážitek probuzení - poukázal jsem na to ve své knize „O záhadě člověka“ tam, kde mluvíme o Johannu Gottliebu Fichtovi - tím se dostaneme k duševnímu postoji, který je právě naprosto jiný duševní postoj, než je dnešní obyčejný. Tento duševní postoj však, k němuž dochází, ten člověka postupně vede nejen k poznání, které přibírá na autoritě, na vážnosti, ale vede člověka k tomu, že si řekne: Ano, co pak jsou ty myšlenky, které jsi měl dříve, a co pak je činnost, kterou jsi nechal zasahovat do svých pasivních myšlenek, do myšlenek, které jsi pouze snášel. Copak je to, co tu vjelo do tvého dřívějšího myšlení, tak jako duševně duchovní život vjíždí ráno do těla - Nemyslím tím nic jiného než vnější skutečnost probuzení. Tu docházíme právě k tomu, že máme zážitek o myšlení, který vůbec nemůžeme mít, pokud nepoznáme myšlení také jako něco živého, aktivního.

Dokud bereme zřetel pouze na pasivní myšlení, je právě myšlení člověku tím, co se vyvíjí v lidském těle, když se toto lidské tělo na vnější věci dívá svými smysly. Necháme-li však do tohoto pasivního myšlení vjet aktivitu vnitřního člověka, pak můžeme to, co jsme měli dříve, srovnat s něčím jiným; pak můžeme teprve začít si ujasňovat podstatu tohoto pasivního myšlení. A pak dojdeme k tomu, že toto pasivní myšlení se vlastně v duševním životě vyjímá tak jako mrtvola člověka ve fyzickém světě. Máme-li mrtvolu člověka ve fyzickém světě, tak si řekneme: Něco takového ovšem nemůže vzniknout primárně; nemůže dojít žádnými obyčejnými přírodními zákony k takovému sestavení látek, jaké je tady přede mnou v mrtvole. Toto sestavení látek je možné jen tím, že mrtvola byla dříve oživena lidskou bytostí, že je to zbytek, že zůstal ze živého člověka, který toto tělo

nosil. Mrtvola jako taková je vysvětlitelná pouze za předpokladu, že tu dříve byl živý člověk. Před svým pasivním myšlením stolí člověk tak jako bytost, která nikdy neviděla člověka, ale jen mrtvolu. I aková bytost by musela pociťovat všechny mrtvolu jako stejně tolik zázraků, neboť by vůbec nemohly vzniknout z toho, co je kolem mrtvol v ostatní přírodě. Tak se člověk učí - v okamžiku, kdy aktivní prvek duševního života vystřeluje do myšlení - poznávat teprve myšlení jako něco, co je zbytek. Člověk se to učí poznávat jako zbytek něčeho. Obyčejné myšlení je mrtvé, je to duševní mrtvola, a musíme se stát pozornými k této duševní mrtvole tím, že tam necháváme vystřelovat vlastní život duše, a mrtvolu, to abstraktní myšlení tak poznáváme v jeho živoucnosti. Chceme-li porozumět mrtvole, tak se vedle toho musíme podívat na živého člověka. Chceme-li rozumět obyčejnému myšlení, musíme si říci: Je mrtvé, je to duševní mrtvola a to živé z toho bylo v předzemském životě; tu žila duše bez těla v živoucnosti tohoto myšlení a to, co mi zde zůstalo v pozemském životě, to musím považovat za duševní mrtvolu živé duše před- zemského života.

To se stane vnitřní zkušeností. To si můžeme vnitřně ujasnit, když právě necháme vstřelovat vůli do myšlení. Tak musíme toto myšlení brát v úvahu, když vyhledáváme ve smyslu dnešního vývoje lidstva etické, morální impulzy v čistém myšlení. Pak přijdeme k tomu, že se pozvedneme čistým myšlením samým ze svého těla do světa, který není pozemský, a teď víme: To, co máš ve svém živém myšlení, do toho vlastně tomuto fyzickému světu nic není, ale je to skutečnost; to se týká světa, který tady tvé oči nevidí, v němž jsi byl dříve, než jsi sestoupil do svého fyzického těla. To se týká duchového světa. A nakonec docházíme k tomu, že si ujasníme to, že i zákony našeho planetárního systému jsou takové, že nemají nic společného se světem, do něhož jsme teď zasazeni oživlým myšlením. Takže musíme jít až ke konci planetárního systému - chci tu věc úmyslně charakterizovat ve starém smyslu - abychom přišli do světa, pro nějž má význam to, co uchopujeme v živém myšlení. To znamená, že musíme jít ze Saturnu, abychom našli svět, na nějž jsou teď použitelné živé myšlenky, ale v němž se dá najít to, co z vesmíru je tvůrčí i na naší Zemi. - Teď jsme udělali první krok v období, které se jinak cítí přesazeno na zrno prachu Země ve vesmíru, teď jsme udělali první krok, abychom opět vystoupili do vesmíru, abychom měli prostředek k tomu moci zde venku opět něco zřít, něco vidět živým myšlením. Přicházíme za planetární systém.

A uvažujeme-li dále o lidské vůli tak, jak jsem to udělal ve své „Filosofii svobody“ - v této „Filosofii svobody“ jsem se chtěl omezit pouze na smyslový svět, dostal jsem se dále teprve v dalších spisech, protože ty věci musely být přece postupně vyvinuty - tak přijdeme k tomu, že stejně tak jako do pasivního myšlení, do myšlení, které pouze trpně snášíme, zasahuje vůle a člověk je vyveden přes Saturn do vesmíru, že stejně tak, když se zahlubáme do vůle tak, že se jaksi celou svou bytostí zklidníme, jako odpočívající pól v pohyblivosti světa vůle, který jinak rozvíjíme, přijdeme na druhé straně dále. Chceme-li ve svém těle, jsme vlastně v pohybu. Dokonce když chtění je jen přání, tak je tu vnitřní pohyblivost látky. Chtění, tak jak se vyskytuje u člověka pro obyčejné vědomí, je pohyb. Člověk je do jisté míry přesazen do pohybu světa tím, že chce. Když se člověku podaří oněmi cvičeními, která jsem uvedl ve své knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světůC-“ čelit klidem vlastní bytosti tomuto pohybu, v němž jsme při chtění, podaří se mu, obrazně řečeno, zastavit se ve vlastní duši, zatímco tělo jde prostorem - je to jen obraz, musí se použít na všechny činnosti vůle - podaří-li se člověku být činný ve světě a zůstat klidný v duši, jaksi nechat vlastní činnost, aby se dále pohybovala a klidně jí přihlížet: pak se vnese myšlení do vůle jako dříve vůle do myšlení. Pak se na druhé straně vyjde ze světa ven. Přijde se tak totiž k tomu, že se vůle poznává jako něco, co se teď opět uvolní od fyzického těla, co dokonce člověka vyvede z obyčejné zemské zákonitosti a on takto pozná zcela zvláště významnou skutečnost týkající se souvislosti člověka s vesmírem. Naučíme se říkat: Máš v sobě všelijaké pudy, instinkty, vášně, které leží už v dosahu tvé vůle. Ale tyto pudy, instinkty, vášně, které u mrtvolu chybějí, ty vůbec nepatří tomu světu, který můžeš poznávat svými pokusy, když se omezíš na pozemský smyslový svět. To patří jinému světu, který je do tohoto světa postaven a který ze své působnosti odráží všechno to, co v tomto smyslovém světě existuje.

Dnes chci ty věci naznačit jen skicovitě, protože chci vyložit charakter třetí fáze anthroposofie. Dojde se k tomu, že se vejde do vesmíru druhou stranou, totiž stranou, která je vnějškově fyzicky charakterizována Měsícem. Tak jako Měsíc odráží sluneční světlo, nepřijímá je, ale sluneční světlo v sobě uvolňuje, když všechno od- laží, tak odráží i jiné síly vesmíru. Vylučuje je, patří jinému světu, m je ten, jímž věci vidíme. Vidíme věci světlem, Měsíc nám světlo odráží, nepřijímá je do sebe. Na jedné straně jsme myšlením vedeni a ? na Saturn, myšlením, které se ve vnitřní činnosti samo zachycu-

je. Na druhé straně, když zachytíme vůli, jsme uváděni do činnosti Měsíce, učíme se postavit člověka do vztahu k vesmíru, jsme vyváděni přes zrno prachu Země, vznášíme opět svoje poznání k vesmíru, ve vesmíru opět nalézáme něco, co je příbuzné tomu, co v nás žije duševně duchovně. A když pak máme na jedné straně ve svém duševním postoji vůli proniknuté aktivní myšlení, na druhé straně vůli proniknutou myšlením a jsme si vědomi: na jedné straně přicházíme na hranici planetárního systému až do oblasti Saturnu, na druhé straně, v pozemskosti z planetárního systému ven přes vesmír do oblasti Měsíce, když se cítíme svým vědomím ve vesmíru, tak jako se zde na Zemi cítíme svým vědomím v pozemskosti, a pak s tímto vědomím, které teď, tak jako obyčejné vědomí spoluprožívá pozemskost, spoluprožívá vesmírnou nebeskost, když jsme s takovým vědomím v nebeskosti a zde nabýváme vědomí sebe, pak se vynoří vzpomínka na dříve prožité pozemské životy, pak se opakované pozemské životy stanou skutečností světové paměti, kterou jsme si osvojili. Není zapotřebí se divit tomu, že v pozemskosti se nemůžeme upamatovat na opakované pozemské životy; neboť to, co je mezi nimi, se neprodělává na Zemi; a účinnost jednoho pozemského života na další se uskutečňuje jen tím, že se člověk pozvedne z pozemskosti. Jak by si měl člověk vzpomínat na dřívější pozemské životy, kdyby se nejprve nevyšvihl k nebeskému vědomí!

Chtěl jsem dnes o tom mluvit jen skicovitě, neboť jsem zde o takových věcech už také často mluvil. Chtěl jsem do určité míry naznačit oblasti, v nichž se pohybuje anthroposofické bádání, totiž pohybovalo v posledních letech. Ti, kdo si chtějí ověřit, co se tu stalo, ti budou vědět, jak se v posledních letech pohybovalo stanovisko mých přednášek právě v takových oblastech. Šlo o to, vyvolat pozvolna objasnění toho, jak se může z obyčejného vědomí vejít do vědomí zvýšeného. Ačkoli jsem vždy znovu říkal, že obyčejný nezaujatý lidský rozum může uznat výsledky anthroposofie, tak jsem také zdůrazňoval, že pro každého je dnes přístupný takový postoj vědomí, kterým dosáhne bezprostředně sám nového myšlení a nového chtění, čímž se cítí přesazený do toho světa, o němž mluví anthroposofie. To, co by bylo nezbytné, je to, aby se nečetlo něco takového jako moje „Filosofie svobody“ s tímto postojem, jako se třeba čtou jiná filosofická pojednání. Musela by se číst v duševním postoji, kterým zpozorníme na to, že se dostáváme do úplně jiného způsobu myšlení, nazírání a chtění. Pak bychom však věděli: s tímto jiným postojem vědomí se pozvedáváme od Země do jiného světa a pak vytryskne z vědomí takového duševního postoje právě ona vnitřní pevnost, která smí mluvit s přesvědčením o tom, co může vyzkoumat duchovní bádání. Čte-li se „Filosofie svobody“ ve správném smyslu, pak se mluví o tom, co říká duchovní badatel, který právě může s jistotou, s vnitřním přesvědčením vyzkoumat více než to, co může začátečník. Avšak takovým začátečníkem, jak jsem ho teď charakterizoval, může se stát každý už správným čtením „Filosofie svobody“. Tento začátečník pak může o podrobnostech, které může říkat duchovní badatel, mluvit tak jako člověk, který se naučil chemii, mluví o výsledcích výzkumu, na které se také nepodíval, o nichž však ví z toho, co se naučil, z toho, jak se o věcech mluví a jak patří reálné sféře života. Vždycky záleží na tom, když se jedná o anthroposofii, aby nastal jistý duševní postoj, nikoli pouze zastávání jiného obrazu světa, než jej člověk má v obyčejném vědomí. Neprodělali jsme prostě to, že jsme četli „Filosofii svobody“ jinak, než se čtou jiné knihy. A to je to, na čem záleží, a to je, na co se musí poukázat s veškerou ostrostí, protože jinak prostě zaostane vývoj Anthroposofické společnosti úplně za vývojem anthroposofie. Pak musí být anthroposofie oklikou přes Anthroposofickou společnost úplně nepochopena a pak nemůže nastat nic jiného než konflikt za konfliktem!

Chtěl bych teď, abych právě bezprostředně posloužil anthroposofické přítomnosti, mluvit úplně stručně o třech fázích ve vývoji Anthroposofické společnosti. Asi před dvěma desetiletími se začala hlásat anthroposofie - v podstatě, řekl bych, neboť v zárodku už to je jasné na příklad v mé „Filosofii svobody“, už v mých spisech o Goethově světovém názoru - ale v podstatě to začalo před dvěma desetiletími. A že se to začalo hlásat jako anthroposofie, může vám vysvitnout : následujícího.

Když jsem měl své první berlínské přednášky, které jsou obsaženy v knížce „Mystika na počátku novodobého duchovního života a její vztah k modernímu světovému názoru“, když jsem měl tyto přednášky v Berlíně na počátku 20. století, tu jsem byl ze strany

Theosofické společnosti žádán o spolupráci, smím-li to tak říci. Nehledal jsem Theosofickou společnost. To, co v oněch přednáškách vytrysklo čistě z mého sledování vlastního světového názoru, bylo pokládáno za to, co tam chtěli slyšet. To vedlo k tomu, že jsem řekl: Theosofové chtějí slyšet to, co tu lze slyšet, a já budu znovu kdykoliv mluvit tam, kde mne chtějí slyšet. - Proto jsem pro sebe nenašel, přestože jsem dříve Theosofickou společnost necharakterizoval právě přátelsky, dělal jsem to tak dříve a dělal jsem to tak později - žádný důvod neuposlechnout výzvu, abych zastupoval v Theosofické společnosti to, co jsem z duchového světa zastupoval sám ze sebe. Že to však bylo zastupování anthroposofie, může vyplývat právě z toho, že v tutéž dobu, a to ve stejných hodinách, když v Berlíně byla založena německá sekce Theosofické společnosti, jsem měl nezávisle na tom svůj tehdejší cyklus přednášek o anthroposofii, který byl také tak nazván. Na jedné straně byla založena německá sekce Theosofické společnosti, a já jsem tenkrát měl svůj cyklus přednášek o anthroposofii. Avšak od začátku se jednalo o to, nezastupovat nic jiného než anthroposofii. A tím začíná první fáze anthroposofické- ho hnutí, ztělesněná tím, co se tenkrát našlo, aby byl anthroposofický světový názor přijat především v německé sekci a pak také v dalších kruzích Theosofické společnosti. Přes první fázi byla tedy Anthroposofická společnost v jakémisi embryonálním životě uvnitř Theosofické společnosti. Říkám, že byla jakýmsi embryem v Theosofické společnosti, ale vyvíjela se právě jako Anthroposofická společnost. V této první fázi měla svou zcela zvláštní úlohu: postavit proti tomu, co tu bylo v Theosofické společnosti - a to bylo tradiční přijetí prastarých orientálních moudrostí - duchovnost západní civilizace s mystériem na Golgotě jako ústředním bodem.

Tak máme první období anthroposofického hnutí, které trvá asi do roku 1908 nebo 1909. Ti, kdo sledují dějiny vývoje anthroposofického hnutí od počátku, asi uviděli, jak všechno to, co teď - nikoli převzetím tradic, ale z bezprostředního vědomí současnosti - mohlo být zjištěno o předešlém životě, o opakovaných pozemských životech a tak dále, jak je to zaměřeno k onomu dějinnému vývoji v lidském pozemském bytí, který zná svůj středobod v mystériu na Golgotě a v Kristově impulsu. Byla tu vypracována evangelia, bylo vypracováno i jiné - přibližně v době, kdy se mohlo začít s přechodem anthroposofického hnutí k jakémusi uměleckému projevení, co se pak stalo mými mysterijními dramaty - a vypracovala se tu především anthroposofie, a to až k tomu středu, který spočívá v mystériu na Golgotě.

Pak přišla doba, kdy se theosofické hnutí zvrhlo v jakousi absurditu, neboť toto theosofické hnutí právě nemohlo dojít k mystériu na Golgotě, a dokončilo pak tu absurditu, jakéhosi znovutěleného Krista v postavě současného mladíka, který měl být zvěstován světu spolu s všelijakými dalšími absurditami. Bylo úplně samozřejmé, že vážný člověk se vůbec nemohl těmito absurditami zabývat, že tyto absurdnosti působily směšně pro západní civilizaci. Ale anthroposofie byla vpracována do této západní civilizace, tak vpracována, že mystériem na Golgotě se objevilo v obnoveném pojetí v anthroposofii. A došlo k oněm rozporům s Theosofickou společností, které pak vedly k tomu, že všichni anthroposofové vlastně byli vyloučeni z Theosofické společnosti. Bylo jim to jedno z toho důvodu, protože se tím v anthroposofii nic nezměnilo. Já sám jsem nikdy neprovozoval nic jiného než anthroposofii s těmi, kteří ji chtějí slyšet, ani v době, kdy byla anthroposofie formálně v Theosofické společnosti.

Tak nastala druhá fáze anthroposofického hnutí. Tato druhá fáze anthroposofického hnutí měla tedy za svůj předpoklad nejdůležitější nauky o osudu a opětovaných pozemských životech, měla mystérium na Golgotě v duchovním osvětlení, které bylo v harmonii s civilizací současnosti; měla dále výklad evangelií, který zjevovat tradici také ve shodě s tím, co může člověk také ještě dnes pochopit skrze živě přítomného a působícího Krista. Ve druhé fázi, která pak trvá asi do roku 1916 nebo 1917, bylo nutné se rozhlédnout po všem tom, co je vnější vědecká a praktická civilizace současnosti. Bylo třeba ukázat, jak může být anthroposofie uvedena v soulad s tím, co je dnes vědecké, co je dnes umělecké, přirozeně v hlubším smyslu a s tím, co je dnes praktický život. Stačí, když vezmete takové věci jako cyklus přednášek, který jsem měl v roce 1911 v Praze a 1910 v Kristiánii, jeden o „Okulní fyziologii“ (GA 128), druhý o evropských lidových duších (GA 121), a uvidíte, jak ve druhé fázi anthroposofie vypracovala souvislost s vědeckými otázkami současnosti a s otázkami praktického života současnosti. To jsou však jen příklady; úkolem bylo hledat vztahy k vědě a životní praxi současnosti. Během této druhé fáze Anthroposofické společnosti nepadalo v úvahu nic jiného, než najít ve světě větší počet lidí, kteří mohli anthroposofii věnovat sluch svým vnitřním duševním smýšlením. Těchto lidí bylo stále více a více.

Nebylo nutné nic jiného, než aby se sešli lidé, kteří mohli věnovat sluch anthroposofii ze svého poctivého duševního zaměření. Tak mohla vzniknout jakási anthroposofická obec, a její úkol byl vlastně jen ten, dát takovým lidem, kteří v současné vnitřní vývojové fázi lidstva už něco anthroposofickému poznání nabízeli, těmto lidem - jen o to šlo - učinit po právu, dát jim něco, co potřebovali pro svůj duševní vývoj. Bylo zapotřebí jen zvěstování anthroposofie. A v podstatě by mohlo být člověku lhostejné, jestli se vyznavači anthroposofie v těchto dvou fázích Anthroposofické společnosti scházeli v sektě podobných kroužcích, jestli přicházeli na veřejné přednášky a podobně. Stačilo postavit se na základnu poctivě nabytého poznání a říkat to, co se dalo říci z této poctivě získané základny poznání. A v rámci toho by člověku mohlo stačit, co se tu vytvořilo jako Anthroposofická společnost.

Dále v této fázi byl další rozvoj uměleckosti. Přibližně uprostřed této fáze vzešel záměr vybudovat Goetheanum, dornášskou stavbu. To, co bylo dáno umělecky v mystériích, to bylo tímto vtěleno do architektury, sochařství, malířství. Přistoupila k tomu eurytmie, kterou jsem v její podstatě mohl častěji charakterizovat v úvodě k eurytmickým představením. A to všechno jaksi vzniklo ze zdroje, který byl právě otevřen cestami, které jsem skicovitě naznačil v knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů“, ale až tak daleko, aby každý, kdo chce, mohl o tom nabyt představy, jak je nutno takovými cestami jít. Zvláštní potíž vznikla pro tuto druhou fázi Anthroposofické společnosti tím, že jsme se dostali do oné strašné doby Evropy a novější civilizace, která pak byla svědkem té strašné světové války. A bylo zvláště obtížné v této době, kdy nedůvěra a nenávisť pronikly celou novější civilizací, provést lodičku anthroposofie, zvláště i proto, že Goetheanum stálo na neutrální půdě, která vůbec nebyla snadno dosažitelná v době uzavření. Ale to, co se mohlo zdůvodnit jako důvěra v čestnost anthroposofického chtění, bylo přece jen větší i během válečné doby než to, co proti ní vyvstalo jako nedůvěra v poválečné době. A může se říci: V anthroposofické práci válečná doba vlastně anthroposofickou práci vůbec nenarušila, v této práci se mohlo pokračovat. - A přece se často zdůrazňovalo, jak velký počet lidí z nejrůznějších evropských národů, které proti sobě navenek stály na bojištích v nenávisti a nepřátelství v boji, v Dornachu pokojně prováděl společně v anthroposofickém smýšlení stavbu, která je nám teď tím hrozným neštěstím odňata.

A pak přišla třetí fáze anthroposofického hnutí, ona třetí fáze, v níž byla zahájena určitým počtem osobností různá činnost. Už jsem zdů- lal i tady: obsah této činnosti byl dobrý. Ale ty činnosti musely být přijaty s pevnou vůlí a muselo se za nimi jít. Muselo se to, co se vzalo za své - tenkrát se to nazývalo „Hnutí za trojčlenost“, později „Svaz pro svobodný duchovní život“, „Vysokoškolský svaz“ a tak dále - muselo se to všechno pěstovat tak, aby se vědělo, že člověk je při tom tak, že je celou svou bytostí od toho neodlučitelný. V této třetí fázi anthroposofie už nebylo možné brát tu věc tak, že se anthroposofie jednoduše zvěstuje a shledávají se tu ti, které k anthroposofii přivedl jejich vnitřní smysl, nýbrž došlo teď k tomu, že určitý počet osobností chtěl dělat toto neb ono, chtěli to dělat sami od sebe a také to dělali, takže v anthroposofickém hnutí vznikala různá jiná společenství, než je původní anthroposofické. Na příklad hnutí vědecké. I oto vědecké hnutí se pozvedlo na základě toho, co bylo stanoveno anthroposofií ve druhé fázi jako vztahy k vědě. Vystupovali vědci. Měli za úkol dát novější vědě právě to, co jí může dát anthroposofie novější vědy. Avšak mělo se pokračovat v tom, co jsem začal na základě vytváření vztahů k novější vědě. Rád bych připomněl přednášky, které se konaly právě ve druhé fázi anthroposofického hnutí. Na příklad jsem stále upozorňoval na to: podívejme se, jak novější fyzikové přicházejí k tomuto nebo onomu způsobu myšlení. Vycházel jsem z toho, k čemu přicházejí novější fyzikové, nejprve jsem to ne- popíral, ale souhlasil jsem s tím, říkal jsem: Začněme tady, kde předávají fyzikové, pak se dostaneme z fyziky do anthroposofie. A tak jsem to dělal pro různé jiné oblasti. V tomto zaměření se mělo pokračovat, pak by byl vznikl ve třetí fázi jiný obraz vědecké činnosti.

Pak by bylo především nevzniklo, co jsem už minule nazval neplodnou polemikou a neplodnou diskusí. A dnes by tu byla pozitivní úloha říci: Zajisté, anthroposofie má co říci ve vědě, věda může získat určité pokračování pod vlivem anthroposofie, musí se to dělat tak a tak. - Pak by vznikl jiný postoj k vědě, než vyšel v jednom z posledních sešitů „Drei“ nebo v celém počtu sešitů, které jsem musel probrat kvůli cyklu přednášek o přírodní vědě, které jsem měl o posledních Vánocích v Dornachu. Zalekl mne jeho škodlivý způsob jak pro

anthroposofii, tak pro vědu. S touto neplodnou polemikou anthroposofů se anthroposofie vede jen k jisté ztrátě kreditu. Tím jsem neposkytl jen kritiku, ale zároveň naznačil, co má vědec uvnitř Anthroposofické společnosti dnes dělat.

V jiném ohledu se má stát něco podobného. Použijeme jen jiný případ. Už jsem na to upozornil posledně. Viděli jsme ve třetí fázi anthroposofického hnutí, jak se zakládal Vysokoškolský svaz. Tento Vysokoškolský svaz vystoupil s vynikajícím programem; ale mělo se u toho zůstat, bylo by se to muselo zastávat s celou něčí bytostí. Já sám jsem měl zastupovat jen anthroposofii. Když někdo podnikal na půdě anthroposofie něco, co bylo samostatné, měl to zastupovat sám. Ale za programem se nestálo, přestože když se program udělal, výslovně jsem upozornil - použil jsem tato slova: Necht' se takové programy dělají, jen když je vůle je provádět, jinak je opusťme. - Necht' se tedy opouštějí, když se člověk u nich nechce zastavit. Kdo se u nich nezastavil, to byl vedoucí svět Anthroposofické společnosti. Co se vyvinulo? Vyvinulo se něco, co se opět dostává k anthroposofii, to znamená, k živému zdroji anthroposofie: množství mladých lidí studentského světa, kteří chtějí s veškerou touhou k pravé anthroposofii a kteří ze své strany nemohou najít v Anthroposofické společnosti to, co hledají, kteří výslovně na to upozorňovali: Chceme si například přiblížit z anthroposofického impulsu i něco z umělecké stránky. K paní dr. Steinerové přišli lidé, aby se zabývali recitací a deklamací v anthroposofickém úsilí, mohu-li se tak vyjádřit.

Vedle toho šlo ještě něco jiného, moji milí přátelé. Vedle toho šlo to, že ve třetí fázi anthroposofického hnutí byly duchovní světy líčeny tak, jak jsem je právě na své dnešní přednášce stručně načrtl pro určitou kapitolu, která byla jaksi pozvednuta do oblasti čistě duchovního pozorování, kde se může ukázat, jak člověk dochází k jinému vědomí, aby vstoupil do duchového světa. K orientaci k mystériu na Golgotě, k orientaci k vědě a životní praxi ve druhé a třetí fázi přišla třetí fáze, řekl bych, bezprostřední vyličení duchových světů. A kdo sledoval v těchto třech fázích směřování tímto směrem v Dornachu, směřování například i zde, kdo měl srdce a smysl pro pokrok, jímž se postoupilo oproti první a druhé fázi, kdo zvláště sledoval to, co může být hlášáno i mimo středoevropskou civilizaci v poslední době jako anthroposofický obsah, ten zjistí, že se jedná o to, založit skutečnou třetí fázi anthroposofického hnutí, která je však v přímém vzestupu, v přímém dalším vývoji obou prvních. A v podstatě by nebylo i možné vytvořit pedagogiku waldorfských škol, která musela být vytvořena rovněž tak z věčné i časové podstaty člověka, bez této třetí fáze anthroposofického hnutí. Teď srovnajte se vším, co jsem vám nyní řekl - nebudu nikoho kritizovat, ale musím k vám teď mluvit z otevřeného srdce - srovnajte obě diskuse, k nimž zde došlo včera a před týdnem, a zeptejte se, jak prošly v Anthroposofické společnosti tyto tři fáze anthroposofické práce. Nebyly tyto diskuse možné před osmnácti roky nebo pro mne a mne šestnácti roky přesně s tímto obsahem jako teď po dvou desetiletích dlouhé anthroposofické práce? Není to, jakoby Anthroposofická společnost byla na počátku u svého založení? Jak řečeno, nebudu k někomu přistupovat nějak kriticky, ale Anthroposofická společnost může být něčím, jen když bude pečovatelským místem toho, o co se v anthroposofické práci zápasí, když ti, kdo na příklad jsou v ní činní jako vědci, si budou uvědomovat to, že anthroposofii nesmí zapomínat pro vědu, ale že musí právě nejnovější fázi vědy korunovat anthroposofii, nikoli v neplodné polemice, ale anthroposofii, řekl bych, vydat všanc vědě. Ti, kteří jsou činní jako učitelé, mají podobný úkol. A zvláště ti by měli podobný úkol, kteří jsou činní jako praktici, neboť právě životní praxe přinese nejvíce námitek proti anthroposofii, která právě může být velmi praktická, které se však chce praktičnost nejintenzivněji upírat. Dnes totiž stojí Anthroposofická společnost před nutností nejen pouze přihlížet skutečné anthroposofické práci a nejen vedle toho leccos zakládat, aniž se tomu všemu přikládá náležitý anthroposofický důraz a anthroposofické nadšení; dnes je Anthroposofická společnost před nutností uvědomit si, co znamená anthroposofická práce. To je naprosto pozitivní označení jejího úkolu, který jen potřebuje být proveden ve svých podrobnostech. Jinak když se toto pozitivní nepodnikne, povede to k tomu, že by anthroposofie byla Anthroposofickou společností před světem poškozena a stále více poškozována. Jak mnoho nepřátelství přineslo například hnutí trojčlennosti anthroposofickému hnutí proto, že se hnutí trojčlennosti nepostavilo na anthroposofickou půdu, ale postavilo se na půdu všech možných kompromisů, až se postupně začalo v jednotlivých kruzích anthroposofií pohrdat. Podobně to chodí v jiných oblastech. Co máme vidět, je právě to, že anthroposofie, jak jsem řekl v první přednášce, kterou jsem tu měl možnost mít u vás, je matkou tohoto hnutí. To si musíme uvědomit; to by také vedlo k tomu, najít správnou orientaci vůči mnou v

činnost uvedenému hnutí pro náboženskou obnovu. Místo toho se vyskytla pokřivení i v této oblasti. Dnes se jedná o to, najít v této vážné chvíli slova, která vedou k pozitivní práci, vyjít z neplodného řečnění v tom smyslu, jako kdybychom byli v době před dvěma desetiletími a jako kdyby se nevykonala žádná anthroposofická práce. Moji milí přátelé, nesmíte mi zazlívat, že jsem k vám takto hovořil: musel jsem to udělat, neboť jde o to, co jsem v Dornachu prohlásil už 6. ledna: Anthroposofická společnost je dobrá, Anthroposofická společnost může přijmout to, co jsem teď charakterizoval ostrými slovy. Ale vedení Anthroposofické společnosti si musí uvědomit, že Anthroposofická společnost, chce-li se i nadále nazývat Anthroposofickou společností, musí v sobě nést právě vědomí toho, že je nositelkou anthroposofické práce. V okamžiku, kdy je toto povědomí vysloveno s dobrou vůlí dostatečně jasně, v tom okamžiku ustanou konflikty, které teď vypukly. V tom okamžiku je také po krizi. Ale patří k tomu dobrá vůle toto skutečně i vyslovit, nikoli pouze neplodně kritizovat; ovšem ani se koupat v iluzích, když dojde k několika kompromisům mezi tímto nebo oním hnutím, aby se pak dále plachtilo pod starými plachtami, nýbrž jedná se o to, stavět se naprosto vážně k anthroposofické práci. Všechny jednotlivé proudy v anthroposofickém hnutí musí spolupůsobit, aby tato vážnost nastala. Nesmí stát odděleně hnutí waldorfské školy, hnutí pro svobodný duchovní život, hnutí pro náboženskou obnovu, nýbrž to vše se může dařit, jen když se chrání v mateřském hnutí anthroposofické činnosti. Víím, že je to nakonec řečeno ze srdcí všech pro všechny ty, kteří to myslí poctivě s anthroposofickým hnutím. Proto jsem to mohl i dnes před vámi prohlásit poněkud ostřejšími slovy. Většina z vás si už uvědomila, že nyní záleží na tom, vyslovovat věci slovy s jasnými obrysy, aby právě vzniklo to vědomí, jehož nutnost jsem chtěl vysvětlit.

Anthroposofické hnutí prodělalo tři fáze. Ve třetí fázi byla anthroposofie v jistém smyslu zapomenuta kvůli různým jednotlivým hnutím. Musí být znovu nalezena. Znovu nalezena jako živoucí duchovní hnutí, jako takové živoucí duchovní hnutí, jak je požaduje právě život moderní civilizace a především pravé vnímání moderních lidských srdcí. V tomto smyslu berte tato slova. I když zněla tvrdě, moji milí přátelé, pomyslete, jak o to srdečněji jsou myšlena, že chtějí vyzývat nikoli k nějakým kauzálním úvahám, ale k činnosti vycházející z dobrého anthroposofického srdce.